

Publication of Association Esprit, Société et Rencontre
Strasbourg/France

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

Volume 5 Issue 8, p. 21-35, December 2012

**KADINLARIN ÖZNEL KİMLİKLERİNİ İNŞA ETME
SÜRECİNDE AİLE İÇİ KÜLTÜREL SÖYLEMLER: GENÇ
KIZLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹**

*INTRAFAMILIAL CULTURAL DISCOURSES IN THE PROCESS OF
SUBJECTIVE IDENTITY CONSTRUCTION OF WOMEN: A
RESEARCH ON YOUNG GIRLS*

Öğr. Gör. Dr. Gül AKTAŞ

*Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve
Metodoloji Anabilim Dalı*

¹ Bu çalışma 28-29 Kasım 2012 Sakarya Üniversitesi'nde düzenlenen "Kriz ve Kritik Konferansları III" adlı sempozyumda sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

Abstract

That women/young girls experience their subjectivity in daily life and transfer of their feminine roles, reproduced and re-reproduced within social life both outside and in the home, through cultural discourses appear as an important social problem. Configuration of gender identities starting from home towards social life is a process which shape personal and social taste, the form of self-expression, social status and daily experiences of women/young girls. Moving from this point, the study focuses on two major objectives; one of them is the problem of how gender role expectations, produced through intra-familial relations which are effective in the determination of subjective identities of young girls between the ages of 18-24, are transferred. The second one is to put forward through their own perspectives how young girls interpret intra-familial cultural discourses and in which contexts they reproduce the proposed definitions of femininity in the daily life. While young girls present in their accounts how they experience daily life with their perspectives, how they want to transform the space of inside home which forms the core of feminine identity has call to the future quality.

For this purpose, in-depth interview technique, used in qualitative researches, has been employed. Families of lower and higher socio-economic and cultural qualities of Ankara comprise the participative group of the research. It is important that the two groups represent different social classes because social classes have an effective role in the formation of gender. In this context, as well as an analysis of the signification world of the individual, analysing the structure on which this world is built will provide a referential frame for young girls and the two different social structures will provide a comparative field in the formation of subjective identities of young girls. In this frame, in-depth interviews were carried out on total 24 people; 12 of them comprised of 4 families –father, mother and young girl – belonging to lower socio-economic and cultural qualities; the other 12 of them comprised of 4 families – father, mother and young girl – belonging to higher socio-economic and cultural qualities. Interviews were completed in a single session and lasted about 5-6 hours. Interviews were recorded with the permission of the participants. The interview form which included open-ended questions, were prepared according to the socio-demographic and socio-cultural levels of the participants.

Regarding the interviews, a thematic frame was formed to interpret and organize the data in parallel with the qualitative research and by analysing the thematic categories under certain titles, a systematic analysis was carried out.

In the light of the data gather from the research, it is apparent that there is no significant difference concerning the vital practices experienced in the process of identity formation of the participants belonging to two different social classes. After the research, it was seen that young girls from the families of lower socio-economic and cultural qualities mostly confront identity definitions like “nonsignificant”, “unreliable”, “ignored”, “put to secondary level”, especially within traditional family. On the contrary, even though traditionally patterned behaviours are also expected of them, it was observed that young girls from the families of higher socio-economic and cultural qualities partly enjoyed freedom and had less conflict with the social environment and their families in the course of subjective identity formation.

Keywords: Intrafamilial cultural discourses, subjective identity, familial role, gender

Öz

Kadınların/genç kızların öznelliklerini gündelik yaşam içinde deneyimlemesi ve kadınlık rollerinin gerek ev içinde gerekse evin dışındaki sosyal yaşam alanında yeniden ve yeniden üretilerek kültürel söylemler aracılığıyla aktarılması önemli bir sosyal problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet kimliklerinin ev içinden başlayarak sosyal yaşama doğru biçimlenişi kadınların/genç kızların gündelik deneyimlerini, sosyal statülerini, kendini ifade etme biçimini, sosyal ve kişisel beğenilerini şekillendiren bir süreçtir. Buradan yola çıktığımızda çalışma iki temel amaç üzerinde odaklanmaktadır. Bunlardan birincisi, 18-24 yaş aralığındaki genç kızların öznel kimliklerinin belirlenmesinde etkili olan aile içi ilişkiler yoluyla üretilen rol beklentilerinin ne şekilde aktarıldığı sorunsalıdır. İkincisi ise aile içi kültürel söylemleri genç kızların nasıl yorumladıkları ve gündelik hayattaki kendilerine sunulan kadınlık tanımlamalarını hangi bağlamlar çerçevesinde yeniden inşa ettikleri konusunu onların bakış açısıyla ortaya koymaya çalışmaktır. Genç kızlar kişisel anlatılarında gündelik yaşamı nasıl deneyimlediklerini kendi bakış açılarıyla verirken kadınlık kimliğinin çekirdeğini oluşturan ev içi alanı nasıl dönüştürmek istedikleri de geleceğe bir çağrı niteliğini taşımaktadır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırmada kullanılan derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Ankara'nın alt ve üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip aileleri araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Bu iki grup farklı toplumsal sınıfları temsil etmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü toplumsal sınıflar cinsiyet kimliklerinin oluşmasında etken bir role sahiptir. Bu bağlamda bireylerin anlam dünyası kadar o anlamın inşa edildiği yapıyı da tahlil etmek genç kızlara ilişkin bir referans çerçevesi sunacak ve bu iki farklı sınıfsal yapı genç kızların öznel kimliklerinin oluşmasında karşılaştırma imkanı sağlayacaktır. Bu çerçevede yapılan görüşmeler 4'ü alt sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip aileler olmak üzere anne, baba ve genç kızdan oluşan 12 kişi ile diğer 4'ü üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerle anne, baba ve genç kız olmak üzere 12 kişi ile toplam 24 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler tek oturumda tamamlanırken ortalama 5-6 saat sürmüştür. Yapılan görüşmeler katılımcıların izni alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Katılımcılara açık uçlu soruların yöneltildiği görüşme formu, onların sosyo-demografik ve sosyo-kültürel düzeyleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Yapılan görüşmelerden yola çıkarak nitel araştırmaya paralel bir şekilde verileri organize edip yorumlamak için tematik bir çatı oluşturulmuş ve tematik kategoriler belli başlıklar altında analiz edilerek betimsel ve sistematik bir çözümleme yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında iki farklı toplumsal sınıftan katılımcıların kimliklerini inşa sürecinde deneyimledikleri yaşamsal pratikler açısından çok büyük farklarla karşımıza çıkmadığını görmekteyiz. Araştırma sonucunda alt sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde genç kızların özellikle geleneksel aile içinde “kayda değer görülmemen”, “itibar edilmeyen”, “önemsenmeyen”, “ikinci plana atılan” kimlik tanımlamalarıyla daha çok yüzleştiği ortaya çıkmıştır. Buna karşılık üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerdeki genç kızlardan her ne kadar geleneksel örüntülere ilişkin davranışlar beklense de kısmen daha özgür olduğu, öznel kimliklerini oluştururken aile ve sosyal çevresiyle daha az çatışmaya girdiği gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Aile içi kültürel söylemler, öznel kimlik, aile içi rol, toplumsal cinsiyet

1. Giriş

Sosyolojik bakış açısından ele alındığında toplumsal alanda bireylerin konumlarını belirlemede kimlik tanımlamaları son on yıldır giderek önem kazanmaktadır. Günümüzde, yeniden inşa edilen kimliklerden biri olumlanan, içselleştirilen ‘doğru’ kimlik iken, diğeri ise, olumsuzlanan, dışlanan ‘öteki’ kimliğidir. Bir başka ifadeyle kimlik hem içselleştirmeyi hem de ötekileştirmeyi kendi içinde barındıran bir süreçtir.

Bireyi farklı değerler sistemiyle toplumsal yaşam içinde konumlandıran ve toplumsal sistemde bireye statü kazandıran kimlik tanımlamaları modern yaşamın bireye sunduğu edinimlerle farklı anlamlar kazanmıştır. Bu bağlamda modernite geçmiş zamana özgü yaşam biçimlerinin ortaya koyduğu değerleri ve bu değerlere ilişkin kimlik tanımlamalarını dönüştürmüş ve yeni kimlik tanımlamalarını zorunlu kılmıştır. Bireyin yaşam biçimlerini, geleceğe ilişkin beklentilerini, toplumla olan entegrasyonunu belirleyen kimlik tanımlamaları bireyin öznel kimliğinin inşasının da önemli bir parçasını oluşturmuştur. Bu açıdan baktığımızda kimlik, bir değerlendirme mekanizmasıdır; sosyal sistemin bize sunduğu çeşitli seçenekleri, bize dayatılan şeyleri, kendi bireyselliğimize ve özlemlerimize uygun olarak değiştirme çabasını içerir. Bununla birlikte kimlik bireye tahsis edilen rol ile özgürlük arasında bir arayışı da içerir (Bilgin 1994:244).

Bireyin kimlik tanımlamaları öncelikle aile içindeki kültürel aktarımlarla şekillenir. Dolayısıyla aile içi yaşamsal pratikler kimliklerin kurulduğu ve hayata geçirildiği arenadır. Özellikle geleneksel aile içinde yetişen genç kızlar, sosyal dünya tarafından kendilerine dayatılan kimlikleri ve bu kimliğin gerektirdiği rolleri yerine getirme konusunda bir kısıtlamaya maruz bırakılmakta ve bu belirlenmişlik kalıp yargılarla zaman içinde yeniden ve yeniden üretilerek kendilerine sunulmaktadır.

Kadınlık içinde yaşadığımız kültürde yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen ev üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir. Bu nedenle ev ve ev işleri, kadın özelliğinin kurulmasını anlamak için kilit alanlardan biri olarak karşımıza çıkar. Ev ve ev işleriyle kurulan ilişki, her kadın için merkezi bir önem taşısa da kadının ait olduğu sınıfa statüye, kuşağa ve eğitim düzeyine göre farklılaşır (Bora 2011:21).

Bu bağlamda kadınların/genç kızların öznel kimliklerini inşa ettikleri alanın çıkış noktası olan toplumsal ilişkilerin de çekirdeğini oluşturan aile içi kültürel söylemler bu çalışma açısından merkezi öneme sahiptir. Bu çalışmada, öznel kimliklerin kurulduğu ve beslendiği yer olan ailenin genç kızlara ilişkin nasıl bir kültürel tanımlama yaptığı ve aktardığı konusu Ankara’daki iki farklı sınıfsal yapı üzerinden resmedilmeye çalışılmıştır. Aile üyeleri kendi sınıfsal ve sosyo-kültürel doku içinde hangi beğenileri, sembolleri, tutum ve değerleri genç kızlara aktarmak istiyor ve genç kızlar böyle bir söylemsel pratik içinde kendi kimliklerini oluştururken nasıl bir duruş sergiliyorlar sorunsalı betimsel ve analitik olarak tahlil edilmiştir.

1.1. Toplumsal Cinsiyet İlişkileri Temelinde Aile İçi Kültürel Söylemler

Kadın olmak ne demektir? Birer toplumsal form olarak kadın ve erkekliği üreten kültürel süreçler ve bağlamlar nelerdir? Kadın olma sürecinde kadının kendisinin seçimi ve kararlarının bir ağırlığı var mıdır; yani kişinin özgürlük alanı ne kadardır? Bu özgürlük alanının genişliğini etkileyen faktörler neler olabilir? Bu sorular insanın bedeni ile toplumsal kaderinin birbirinden ayrı iki şey olarak algılanmasını da beraberinde getirdi: Evet kadınlık ve erkeğin biyolojik bir temeli vardır ve bu değişmez; ancak cinsiyet bu temelden ibaret değildir, onun üzerinde kurulan ve toplumsal bağlama göre değişen bir örüntü vardır: Toplumsal cinsiyet (Bora 2011:37).

Toplumsal cinsiyet ilk ortaya çıkışından bu yana yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel işbölümü ve eşitsizlikleri de içine alarak genişleyen bir tartışma alanıdır.

Butler, toplumsal cinsiyeti basitçe içselleştirilmiş değerler ve davranış kalıpları olmanın ötesinde, bir egemenlik sisteminin dayattığı, kişinin kısmen de olsa bilincinde olduğu, yani tamamen içselleştirilmiş olması gerekmeyen davranışlar bütünü olduğunu ifade eder. Böylelikle içselleştirilmiş değerler ve normlar ile egemenlik sistemi arasındaki farklılığın temeli ortaya konmuş olmaktadır. Butler'a göre cinsiyet, düzenlenmiş bir performanslar sistemidir. Davranışların doğru bir biçimde tekrarlanması üzerine inşa edilmişlerdir. Bu başarısızlık, cinsiyet sisteminin kurmacalığını gösterdiği kadar cinsiyet normlarına karşı sürekli, planlanmamış bir direnç olduğunun da işaretidir. Butler, toplumsal cinsiyetin bir sosyalleşme süreci sonunda edinilmiş bir kimlik olarak algılanmasından farklı bir biçimde bir yandan tamamlanmamış bir sürece gönderme yaparken diğer yandan da öznenin uyum/direnç imkanlarına dikkat çekmektedir (Bora 2011: 43).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet sabit ve doğuştan değilse ve bir süreç olarak tanımlanacaksa bu süreçte kadına ilişkin belirlenmişlik ve başkalarının bakış açısından kurulan öznellik bir direnişi de beraberinde getirecektir. Özellikle kadın öznelliğinin inşa sürecinde etkili olan aile ve sosyal çevre kadının kendi yaşamına ilişkin farkındalığını ve karşı direnişini de gündeme getirecektir. Bununla birlikte öznellik toplumsal düzlemde farklı söylemsel pratiklerle üretilirken kadın ve erkekler kendi özelliklerini bulunduğu toplumsal ilişkiler ağı üzerinden tanımlayacak ve kendi yaşamlarını inşa etme mücadelesini sergileyeceklerdir. Bu bir anlamda özellikle kadın açısından bir var olma mücadelesidir.

Bu nedenle toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kavranması için bütünsel bir analiz gerekir. Bütünsel bir analiz için ise kadının birey olarak varlığının ve özel alandaki konumunun irdelenmesi önem arz eder. Bir anlamda kadının kamusal alanda, çalışma yaşamında, eğitim alanında edindiği yerin yanı sıra aile içinde dolayısıyla özel alanda ne şekilde konumlandırıldığının da analiz edilmesi sorunsalı ön plana çıkar.

Kişilerin toplumsallaşmasında etkili bir kurum olan aile, cinsiyete dayalı ayrışmanın önemli ölçüde yaşandığı yerdir. Aile evrensel bir kurum olmamasına ve toplumdaki topluma ve tarihsel olarak değişiklik göstermesine rağmen çocukların içinde doğduğu, onları yetiştiren kişiler tarafından sosyalleştirildiği ekonomik, duygusal, eğitimsel işleviyle fiziksel ve ideolojik yeniden üretimin gerçekleştiği bir birim olarak önemlidir (Temizarabacı 2005:21)

Bu nedenle sosyalizasyon sürecinde öncelikli olarak aile içinde verilmeye başlanan toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğini ve onlardan gerçekleştirmeleri beklenen farklı görevleri ortaya koyar. Bu davranışlar bireye erken çocukluk dönemlerinde verilmeye başlanır. Yaşama ilk adımlarını atmalarından itibaren kız ve erkek çocukların davranışları, oyunları ve oyuncakları farklılaşmaktadır. Kız çocukların oyunları evcilik gibi anne ve aileyi model alan oyunlardan oluşmaktadır. Erkek çocuklara sunulan oyuncaklar ise soyut düşünme ve mekanik yeteneklerin gelişmesine yöneliktir. Bu model içinde kız çocuklarına kadının yeri ve statüsünün ev içi alanla sınırlı olduğu mesajı verilirken, erkek çocuklara dış dünyayla daha fazla iletişim kurabileceği, güç ve otoritesini kullanabileceği, toplumla bütünleşmesi konusunda daha fazla kanallar açabileceği mesajı verilmektedir (Gönenç ve diğerleri,2002:1).

Ayrıca çocukluk çağında yetiştirilme usulleri gereği kız çocuklar koruma altında büyütülürken, erkek çocuklar sıkı bir denetim ve kontrole maruz bırakılmazlar. Yetişkin bireylerden cinsiyetlerine biçilen rol ve kalıplara uygun davranmaları beklenir. Kızlar ve erkekler ergenlik çağı ve sonrasında hareket alanları farklı bir biçimde kısıtlanmış bir yaşam sürdürürler. Örneğin, erişkin kız çocuklar, mekansal sınırlama ve evden çıkışın engellenmesiyle daha sık yüz yüze gelirken, erişkin erkek çocukları evden dışarıda vakit geçirmeye ve bu vaktin mümkün olduğunca sınırlanmamasına alıştırlırlar (Kümbetoğlu 2010:40).

Bu nedenle öncelikle aileye ilişkin açılımlar ev içinde var olan toplumsal cinsiyet ilişkileri hakkında farklı çerçeveler sunarken aynı zamanda “gerçekliğin” farklı boyutlarını incelemeye açarlar.

2. Yöntem

Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmanın katılımcı grupları 4’ü alt sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip aileler olmak üzere anne, baba ve genç kızdan oluşan 12 kişi ile diğer 4’ü üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerle anne, baba ve genç kız olmak üzere 12 kişi ile toplam 24 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada niteliksel araştırma yönteminde kullanılan derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

2.1. Veri Toplama

Araştırmanın nitel saha uygulamasında genç kızlara ilişkin ebeveynlerin kültürel söylemleri, içinde bulunulan sosyal sınıfın da tanımlamaları dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Alt ve üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde anne ve baba toplumsal değerleri, rol ve normları genç kızlara ne şekilde aktarmaktadır? İki ayrı toplumsal sistemin kültürel belirleyenleri nelerdir? Buna karşılık genç kızlar bu kültürel belirleyiciler karşısında kendi yaşantılarını nasıl bir dil kullanarak aktarmaktadırlar? soruları yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak katılımcılara yöneltilmiştir. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Her bir görüşmenin kaydı tutulmuş ve araştırma boyunca gözlem notları alınmıştır.

2.2. Veri Analiz Tekniği

Araştırmanın amacı doğrultusunda önce çalışmanın görüşme kayıtlarının transkripsiyonu yapılmıştır. Yapılan transkripsiyon neticesinde nitel araştırmamıza paralel bir şekilde verileri organize edip yorumlamak için tematik bir kategori oluşturulmuştur. Tematik kategoriler belli başlıklar altında ele alınırken betimsel ve sistematik bir analiz yapılmıştır. Bunu yaparken görüşme çözümlenmelerindeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu alıntılar oluşturulan temalar altında incelenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Öznel Kimliğin İnşasında Aile İçi Kültürel Söylemler

3.1.1 Anne ve Babanın Genç Kızların Gündelik Yaşamına İlişkin Kültürel Söylemleri

Yapmış olduğumuz görüşmelerde anne ve babanın gündelik yaşama ilişkin söylemleri daha çok ev üzerinden inşa edilmektedir. Görüşmelerde özellikle alt-sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde anneler tarafından ev, bir kadını/genç kıza tanımlamada

merkezi öneme sahip olmakta ve sosyal yaşamı ev üzerinden tanımlamaktadırlar. Görüşme yaptığımız alt sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde anne ve babanın genç kızlara ilişkin sosyalizasyon sürecinde öğrettikleri değerler toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden kurulur. Kadınların kendi yaşantılarını, deneyimlerini genç kızlara aktarırken kullandıkları dile bakıldığında bunu görmek daha kolaydır. Görüşme yaptığımız anneler bu dili kullanırken anneliği, evliliği, çocukları, kendi annelerini, evlerindeki ve ellerindeki işleri anlatan sözcüklere çok fazla yer vermektedirler. Kadınların kullandıkları terminolojinin, “annelik”, “evinin kadını”, “kısmet”, “kader”, “ayıp”, “namus”, gibi sözcüklerle dolu olması, kadınların yaşamlarında neleri daha önemli bulduklarına işaret etmektedir. Bu dil genç kızları yetiştirirken de bir takım söylem ve davranışlarla aktarılmakta ve sosyalizasyon bu şekilde biçimlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda görüşme yaptığımız annelerden F.D. şunları aktarır:

“Bana göre bu devirde kız çocuk sahibi olmak çok zor. Niye diyeceksin, en çok aşağılanan, horlanan, ayıplanan, şiddet gören kadınlar. Ama kadın dediğinde edepli ve ağır olmalı. Belki de biz kız çocuklarımızı artık ayıbı, günahı öğretmeden yetiştiriyoruz. Ya da biz yetiştiriyoruz da çevresi, arkadaşı bozuyor. Genç kızlarımızı her şeyden önce evine, kocasına, ailesine, çocuklarına bağlı yetiştireceğiz. Sözüm ona çok sıkmayalım kaçır, göçer diye korktuğumuzdan serbest bırakıyoruz. Sonra bakıyoruz ki anayı babayı dinlemez olmuş. Her şeyin bir adabı, usulü var. Yeri gelecek dışarıda çalışacak, ama evini de kapısını da bilecek. Biz böyle yetiştirildik yani. Neremiz eksildi.” (F.D. anne, alt sosyo-ekonomik grup)

Toplumsal cinsiyet tanımlamaları bağlamında kadınların yaşamlarının her aşamasında öğrendikleri uysal, sessiz, terbiyeli, sadık, mütevazı bir varlık olmanın kadınlara yakıştığıdır. Bu düşünce yapısı daha çok alt sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip ailelerde vurgulanırken üst sosyo-ekonomik ve kültürel yapıda görüştüğümüz anne-babalar genç kızların başkaları için var olmaktan ziyade kendi kimliklerini bulma, kendilerini değerli ve güçlü hissetmelerinin ancak bağımlı yaşamaktan kurtularak gerçekleşebileceğini vurgulamışlardır. Bu konuda baba A.A şunları aktarır:

“Kadınlarımızı/genç kızlarımızı değersizleştiren aslında önce anne-baba. Kadınlar önce aile içinde öğreniyor pek çok şeyi. Biz onları ikincil konuma düşürdükçe, yaptıklarını basitleştirdikçe onlarda basitleştiklerine, değersiz olduklarına inanıyorlar. Çünkü biz onlara hep başaramayacaklarını dikte ediyoruz. Hem eleştiriyoruz hem de onlardan mükemmeli istiyoruz. Çok güzel yemekler yapsın istiyoruz, çok güzel giyinsin istiyoruz, bir işte çalışsın, çocuk yetiştirsın ama ne kocayı ne çocukları ihmal etmesin istiyoruz. Sürekli istiyoruz, bunları tam anlamıyla karşılayamayınca da beceriksizlikle suçluyoruz, yapamadı diyoruz. Oysa düşünün bu kadar yükümlülük ne kadar taşıması ağır bişey. Bazen bu haksızlığı ben de eşime yaptığımı düşünüyorum. Bana göre kızlarımızı yetiştirirken bu söylediklerimi bir akıl süzgecinden geçirelim ve öyle hareket edelim.” (A.A. baba, üst sosyo-ekonomik grup)

Daha çok ataerkil sistem içinde kadına ev işleri ile ilgili sorumluluklar sürekli hatırlatılır ve kadının kendini değerli ve başarılı bulmanın yolu aile içi sorumlulukları ne kadar düzenli yerine getirdiği ile ölçülür. Gerek alt gerekse üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde genç kızlara ilişkin kültürel söylemler hangi işte çalışırlarsa

çalışınlar, ister doktor, ister avukat, isterse mühendis olsun gündelik yaşamda ev içi alan kadının/genç kızların en çok vakit geçirdikleri alandır. En azından genç kızlar erkek kardeşlerine göre “daha erken saatte evde olmalılar”, “giyim kuşamlarına dikkat etmeliler”, “yakın akrabalık ilişkilerine karşı daha duyarlı olmalılar” düşüncesi yaygındır. Bütün bunlar göstermektedir ki gündelik yaşam daha çok genç kızlar üzerinden bir sınırlandırma ve baskıyı da beraberinde getirmektedir.

3.2. Genç Kızların Bakış Açısında Aile İçi Kültürel Söylemler

Görüşme yaptığımız genç kızlar, aile içi ilişkileri daha çok kendi kişisel yaşamlarına ait sorunlarla birlikte düşünerek açıklamışlardır. Gerek alt gerekse üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde genç kızlar kendi yaşam alanları içindeki kararları, seçimleri ve buna ilişkin anlam kodlarını cinsiyetçi yaklaşımlar dışında kendi kurdukları öznellik çerçevesinde algılanması gerektiğine inanmaktadırlar. Şöyle ki görüşme yaptığımız genç kızların her biri yaşama farklı yelpazelerden bakmakta ve kendilerine ilişkin farklı kadınlık tanımlamaları içinde buldukları sınıfsal pratikler çerçevesinden oluşturmaktadır. Görüşmecilerden M.A. şunları aktarmaktadır:

“Ben hayatın eşit olduğunu düşünüyorum. Erkekler kadar kadınlarında rahat yaşamaya hakkı var. Kadınlara yüklenen sorumluluk yüzünden çok erken yaşta yaşlanıyorlar. Anneme bakıyorum da daha 45 yaşında ama 60 yaş gibi gösteriyor. Babam onu çok ezmiş eskiden. Tabi annemde sesini çıkarmadan bugünlere gelmişler. Ben kadınların bizim gibi ülkelerde çok baskıyla yaşamlarını devam ettirdiklerini düşünüyorum. Ben mesela eşime muhtaç olmadan yaşamak istiyorum. Bir kadın baştan kendini ezik gösterirse erkeğin gözünde hep öyle gidiyor. Çalışan ya da çalışmayan bütün kadınlar güçlerini etrafındaki erkeklere göstermeliler.” (M.A. genç kız, 21 yaşında, üst sosyo-ekonomik grup)

Genç kızların aile ve sosyal çevre içinde deneyimledikleri yaşamsal pratikleri onların bakış açısıyla ortaya koymak bir anlamda öznenin inşasını da ortaya koymaya yardımcı olur. Genç kızlar kendi öznelliklerini özellikle aile içi ilişkiler üzerinden kurmakta ve dil aracılığıyla aktarmaktadır. Görüşme yaptığımız genç kızlar ev işlerinin anneleri tarafından öğretilerek, sonra denetleyerek ve en sonunda sürekli talep ederek bir görev haline gelme durumunu eleştirmektedirler. Bu her iki sosyal sınıf içinde üzerinde en çok konuşulan ve eleştirilen noktalardan biridir. Bunu görüşmecilerden D.D. ve M.B. şu şekilde açıklar:

“Annem benden evle ilgili işleri sürekli istiyor. Bazen ben ev temizlemek için makineyi elime aldığım da ya da mutfığa girip pasta yapmak istediğimde annem hep müdahale edip bana işi göstermeye çalışıyor. Annemin beni sürekli denetlemesi hoşuma gitmiyor. Yapmadığım da sürekli azar işitiyorum, yaptığım da işime karışıyor. O işime karıştığında yaptığım iş benim olmuyor ki. Ben yaptım diyemiyorum. Halbuki bana bıraksa belki ilk sefer kötü olacak sonra sonra düzeltereğim. Yaptığım işten zevk alacağım. Böyle karıştığında her şeyi kaldırıp fırlatasım geliyor.” (D.D. 23 yaşında, alt sosyo-ekonomik grup)

“Ben ev işi yapmayı hiç sevmiyorum ve ilerde de seveceğimi zannetmiyorum. Bana boşa geçirilmiş zaman gibi geliyor. Mesela her gün ev temizlemek, toz almak, ütü yapmak hayattan çalınmış vakitler gibi geliyor. Oysa ki ben kitap okumayı, arkadaşlarımla yeni yerler gezmeyi, bir kedi beslemeyi bile daha faydalı buluyorum. Ama annem bazen de babam kızım bunları nere gidersen git yapacağın işler diyor. Ben de o zaman mecbur kalınca nasılsa öğrenirim diyorum. Bana göre ev işlerini bu işlerle ilgilenmemiş biri bile bir süre sonra öğrenir. Anne-babalar niye bu konuda bize baskı yaparlar hiç anlamış değilim.”

Artık teknoloji geliştii. Her işimizi yapacak kolaylıklar çıktı.” (M.B. 24 yaşında, üst sosyo-ekonomik)

Görüşme yaptığımız genç kızlar aile ve sosyal çevre tarafından kendilerine dayatılan bedene ilişkin kontrol mekanizmalarının varlığından rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Gerek alt gerekse üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerdeki genç kızlar bedenleri üzerindeki denetimin ve baskının kendilik tanımlarını zedelediğini belirtmektedirler. Genç kızların görüşmelerde özellikle altını çizdikleri konu kendi bedenlerini tanımlarında ve onunla barışık olmalarında özellikle annenin rolünün büyük olduğudur. Çünkü beden algısı ve kendi bedenini keşfetme süreci bir anlamda anneye özdeşleşerek gerçekleşmektedir. Bununla birlikte annenin çocuğu tanımlayışı, giyim ve bakıma ilişkin öğretileri çocuğun bedenini kapsamakta ve aynı zamanda onu sınırlandırmaktadır. Bedene ilişkin güzellik algısı kadının küçüklüğünden itibaren doğasında olan beğenilme duygusunu da beraberinde getirdiği için sürekli denetlenen ve engellenen bir bedensel varoluş genç kızlar için bir rahatsızlığı da gündeme getirecektir. Oysaki annesinden ayrı bir birey olduğunu keşfettiği andan itibaren kız çocukları kişiliğini oluşturmaya çalışırken bedenini de yeniden ve yeniden inşa eder. Görüşme yaptığımız genç kızlar kendilerini daha güzel hissetmek için daha özgür makyaj yapmak, diyet yapmak, giyime yönelik zevklerini kendileri belirlemek için çağrıda bulunmaktadır. Diğerlerinin bakış açısıyla nasıl göründüklerinden ziyade kendilerini ne kadar güzel hissettikleri onlara göre daha önem kazanmaktadır. Bu konuda N.Y. ve S.O.şunları aktarır:

“Alışverişe annem beni tek başıma göndermez. Çünkü benim alacağım kıyafet onun beğendiği bir şey olmaz diye endişelenir. Bu konuda annemle sürekli kavga ediyoruz. Ben istiyorum ki hoşuma giden kıyafet alayım. Ama annem aldığı kıyafete bunu nerde giyeceksin almışken her yerde giyebileceğin bir kıyafet olsun diyor makyaj malzemesi alıyorum, cildine yazık, daha bu yaşta bu makyaj malzemeleri ne diyor. Ben de o görmeden biriktirdiğim harçlıklarla makyaj malzemeleri alıp yatağımın altına, dolabın kuytu yerlerine saklıyorum. Napiyum istediğim zaman sürekli karşı çıkıyor.” (N.Y, 19 yaşında, alt sosyo-ekonomik)

“Ben kilomdan çok rahatsızım ve diyet yapıyorum. Annem de babam da çok kızıyor. Bilmiyorlar ki ben bu durumdan rahatsızım. Kıyafetlerim yakışmıyor, vücut hatlarım elbiselerin içinden çok sırtıyor, ben de diyet yapıyorum, pek yemek yemiyorum. Babamla hergün tartışıyoruz. Onlar televizyondaki film yıldızlarına özendiğim için yaptığımı zannediyorlar. Oysaki onlarla hiç ilgisi yok. Beni bu yüzden psikologa bile götürmeyi düşündüler. Artık beni rahat bıraksınlar istiyorum.” (S.O. 21 yaşında, üst sosyo-ekonomik)

3.3. Öznel Kimliğin Genç Kızlar Tarafından Yeniden İnşası

Çalışmamızın amacı doğrultusunda genç kızların aile ve sosyal çevreden kendilerine dayatılan kimlikleri kendi yaşamsal pratikleri ile ne ölçüde örtüştürdükleri ya da farklılaştırdıkları konusunu onların bakış açılarıyla vermek büyük önem taşımaktadır.

Buradan yola çıktığımızda genç kızlar özellikle itaatkar, edilgen, yaşam alanı sınırlanmış ve belirli mekanlara sıkıştırılmış bir kadın tanımı yapmak yerine mekanın ve düşünce kalıplarının cinsiyetsizleştirilmesinden yana görüş bildirmişlerdir. Onlara göre sokaklar, caddeler, çarşı, pazar, cafeler gibi farklı yaşam alanları erkeklere olduğu kadar

kadınlara da tanınabilmeli, bu alanlar da cinsel tacize maruz kalmadan rahatça dolaşılabilirler. Genç kızlar görüşmelerde, aileleri tarafından kendilerine evin/hanenin sınırlarının daha güvenli olduğunun sürekli hatırlatıldığını vurgulamışlardır. Oysaki genç kızların anlatılarında sadece kadın olmaktan değil insan olmaktan dolayı yaşam alanı evin sınırlarını aşmalı, sosyal yaşam alanları farklı inanç sistemleri ve kültürel dokularıyla bir aidiyeti ve aynı zamanda eşitliği de sağlayabilmelidir. Bu konuda alt ve üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerdeki genç kızlar kadına ilişkin ortak tanımlarını şu şekilde oluşturmuşlardır:

“Bana göre bir kadın her şeyden önce sadece çocuk bakımı, ev temizliği, ütü gibi sıradan işlerden sorumlu olmamalı. Mesela kadın dışarıya çıktıkça, gördükçe belki daha çok başarılı olacak. Kocasını ve çocuklarını belki öyle daha mutlu edecek. Çalışmalı, kurslara katılmalı, gerektiğinde kadın arkadaşlarıyla tatile gitmeli. Ama bizim ülkemizde bu çok zor. Mesela benim bir erkek arkadaşım var evlenirsek ben olmadan arkadaşlarına gidip onda kalmanı istemem, bensiz tatillere gitmeni istemem diyor. Yani ben onunla evlenirsem sanki beni kısıtlamak isteyecekmiş gibi bir durum seziyorum. Ama ben buna fırsat vermiyem.” (T.İ., 21 yaşında alt sosyo-ekonomik grup)

“Kadınları geçmişten bu yana hep eve hapsedtikleri için bizleri de aynı şekilde yetiştiriyorlar. Bizden hep kontrollü davranmamız istenir. Bu sadece dışarıda değil, eve gelen bir misafir olduğunda da şöyle otur, böyle konuş, böyle konuşma. Sürekli sürekli her şeyimize karışıyorlar. Bakıyorum erkek kardeşim benden küçük olmasına rağmen ona karışan kimse yok. Bizim de kendimize göre yapmak istediklerimiz var, hayallerimiz var. Bence bunları engelleyerek bizi daha çok köreltiyorlar (D.D., 23 yaşında alt sosyo-ekonomik grup).

Genç kızlar bedenleri tarafından yargılanmak ya da bedenleri üzerinden tanımlanmak istemediklerini görüşmelerde vurgulamışlardır. Onlara göre kadın, bedeni üzerinden değil yaptığı başarılar, girişimler ve ürettikleri ile değerlendirilmelidir. Gerek giyim –kuşamlarına aileleri tarafından yapılan müdahale gerekse cadde ve sokaklarda her an tacize maruz kalacağı endişesiyle yetiştirilen genç kızlar bu şekilde yetiştirildiklerinde kendilerini değersiz görmekte ve sürekli korunma içgüdüleriyle birilerine dayanma ihtiyacı hissetmekte olduklarını vurgulamışlardır. Bu durum görüşmelerden elde edilen söylemlerden çıkarılacağı üzere genç kızların, toplum içinde güven kaybı, hem kendilik değerleri açısından hem de yaşadıkları çevrenin onları nasıl değerlendirecekleri konusunda sürekli bir kaygıyı da tetiklediği yönündedir. Onların bakış açısında kadın olmak eğer bedeni açısından değerlendirilecekse güzelliğin sembolü, kaygılanacak değil tam tersine değer atfedilecek bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Görüşme yaptığımız her iki grupta da, erkek egemen değerlerle sınırsız sarmalanmış olan genç kızlar bu denetlenmişlik yerine bireyselliklerini yaşayabilecekleri yaşamsal fırsatların kendilerine sunulmasını beklemektedirler. Bu konuda genç kızlar görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Ben dışarı çıktığım zaman gideceğim yere göre sürekli kıyafet olarak ne giyeceğim konusunda bir endişeyi taşımakla görevlendirildim. Kadın giyimine kuşama dikkat etmeli, vücudunu teşhir etmemeli, namusunu korumak için sürekli tetikte olmalı. Bu gibi şeyler toplumumuzun kadından beklentileri. Erkek arkadaşım benim yaşında olmasına rağmen o bile kısa bir etek ya da göğüs dekoltesi olan bir kıyafet giydiğimde ya da biraz fazla makyaj yaptığımda birilerini dövdürtmek mi istiyorsun diyor. Yani bir başka erkek bana bakacakmış o da onu hemen sokak ortasında dövecekmiş. Böyle saçmalık olabilir mi. Bana göre önce erkekler bu kafayı değiştirecekler ki biz de rahatça yollarda dolaşabilelim” (C.F., 22 yaşında alt sosyo-ekonomik grup).

“Nasıl ki erkekler hem giyimlerinde hem de davranışlarında serbest bana göre kadınlar da aynı şekilde serbest olmalı. Ben çevremdeki bir çok arkadaşımın göre daha rahatım aslında. Annem babam çok karışmazlar ama biz de dayımlar, teyzemler biraz müdahalecidir. Yani denetleyen birileri hep var. Kadın olmak bence çok güzel bir şey. Bazen aklımızla ikna edemediğimiz insanları bazen de güzelliğimizle ikna edebiliyoruz. Bu bir gerçek ve bana göre kimse bunun aksini iddia etmesin. Neden büyük firmalarda işe alımlarda manken gibi kızlar tercih ediliyor. Bu güzel de güzel olmayan bir şey var ve bana çok ters gelen bir şey. Kadın güzelliğinin bir araç olarak kullanılması ve kadınların kendilerini kullandırmaya müsaade etmesi. Bence kadın hem güzelliği ve hem de mesleğindeki başarıyı birlikte kullanarak kendisini toplumda iyi bir yere getirebilir. Mesela ben hukuk okuyorum ve okulu bitirince inşallah avukat olmayı istiyorum. Bakımlı olmayı, güzel giyinmeyi, makyaj yapmayı da seven biriyim. Bu iki yanımı da kullanarak mesleğimde kendimi kanıtlamak istiyorum. Günümüzde şu da bir gerçek ki insanlar birbirleriyle çoğu zaman dış görünüşlerine bakarak iletişim kuruyorlar. Ama bu bizim gibi toplumlarda daha çok kadın bedeninin teşhiri ve sömürülmesi şeklinde karşımıza çıkıyor. Önce kadın bu tanımlamadan kendini sıyrılmalıdır” (Ö. Y.24 yaşında, üst sosyo-ekonomik grup).

Denilebilir ki genç kızlar “kadınlık” tanımını yaparken aile ve sosyal çevrenin kendilerine ilişkin baskıları bir kenara bırakarak kendi bedenlerine ilişkin tutsaklığın ortadan kaldırılması temelinde bir öznellik inşa etmektedirler. Genç kızlar söylemlerinde daha çok “hanım hanımcık olmak”, “narın ve nazık olmak”, “oturmasını kalkmasını bilen biri olmak”, “giyim kuşamında edepli olmak” gibi deyimlerin kendilerine çekingen, tutuk, güvensiz, pasif bir kişilik kazandırdığı vurgusunu yapmışlardır. Buna karşılık onlar öznel kimliklerini inşa sürecinde aile ve sosyal çevrenin beklentileri ve bakış açılarından ziyade kendilerini birey olarak ortaya koyabilecek, güçlü, girişken ve yaratıcı bir kadın tanımı yapmaktadırlar.

3.4. Ev İçi Alanın Genç Kızların Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi

Kadınların yaşama dair beklentileri, kaygıları ve deneyimleri öncelikle aile içindeki ilişkilerle şekillenmektedir. Kadınlar/genç kızlar hangi mesleğe ve eğitime sahip olurlarsa olsunlar her şeyden önce “ev hanımı” olarak tanımlanmaları sadece geleneksel toplumlara özgü olmayıp modern toplum inşasında da sıkça kullanılmaktadır. Ev işleri (ütü yapmak, yemek pişirmek, çocuk bakımı, ev temizlemek vb.) bir düzen oluşturma eylemi olarak kadına atfedilen özellikler olarak değerlendirilirken yakın akrabalık arasındaki ilişkilerin de dengelenmesi açısından kadın daha çok kendisine aktarılan kültürel örüntülerin düzenleyicisi olarak aile ve toplumda yerini almıştır. Bu durum kadının öznel kimliğini oluştururken önüne çıkan sınırlanmışlıkları da gündeme getirmektedir.

Ev içi alan görüşme yaptığımız genç kızlar için kendi kişisel hikayelerinin şekillendiği, geleceğe dair beklenti ve kaygının üretildiği bir anlamda kişisel bir anlatı ve kimliğin oluşturulduğu mekandır. Dolayısıyla ev içi alan genç kızlar için farklı anlamlar ve deneyimlerin üretildiği alan olarak tanımlanmaktadır. Buradan yola çıktığımızda genç kızların gözünde “ev kadınlığı” bir kadının başat rolü olmaktan çıkıp eğitim ve mesleki donanımıyla tanımlanması gereken bir kavram haline dönüşmesi gerektiği yönündedir. Bu konuda Ö.Y. şunları aktarmıştır:

“Artık o eski evinin kadını olmak deyimi bana göre değişti. Çünkü eskiden evinin kadını derken sadece kocasına hizmet eden kadından bahsediliyordu. Oysa şimdi kadın demek mesleğinde ve eğitimde iyi bir kariyer sahibi olan, yaşamı dar kalıplarla düşünmeyen, gerek çocuğunu yeri geldiğinde eşini büyüten, eğiten biri olarak tanımlanıyor bana göre. Ama tabii ki yine temizlik yapıyor, yine çocuk bakıyor. Fakat şimdi milletvekili olabiliyor, avukat olabiliyor, mühendis olabiliyor.” (Ö.Y. 24 yaşında, üst sosyo-ekonomik grup).

Aile içindeki ilişkileri daha çok geleneksel cinsiyet rolleri temelinde tanımlayan D.D ise ev içi alanı kendi okumasıyla ve yaşam hikayesiyle şöyle değerlendiriyor:

“Bana göre ev içi alan kadının ezildiği, öğrenme hakkının tanınmadığı, küçümsenen ve hep arka plana atıldığı yer. Şöyle anlatayım. Annem babama karşı kendini hep ezik ve çaresiz hissediyor. Çünkü bir işi ve maaşı yok. Benim çevremdeki birçok kadın böyle. Mesela teyzelerim, komşularımızdan kadınlar var ve bir araya geldiklerinde birbirlerine yaşadıklarını anlatıyorlar. Keşke gelseler de kendi aile yaşantılarını burada bir size anlatsalar şaşırıp kalırsınız. Kadın bana göre evde dışarıda hep zayıf gibi değerlendiriliyor. Aslında bana göre bu doğru değil ama sanki değiştiremeyeceğimiz bir şeyler varmış gibi geliyor. Kadın hep ikinci planda ve eve hapsedilmek istenmekte. Ben okumuş kadınların bile kocalarına itaat ettiğini bir yerde okumuştum. Bu sadece kadınların okumasıyla ya da çalışmasıyla da çözümlenecek bir iş değil. Bana göre önce kafalar değişmeli.” (D.D., 23 yaşında alt sosyo-ekonomik grup).

Ev içi alanı gerek alt gerekse üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerdeki genç kızlar “cinsiyetin mekanı” olarak tanımlama ve ayırma yoluna gitmişlerdir. Onlara göre ev içi alan kültürel normların aktarımı ve paylaşımı için önemli bir mekandır ve bu görev kadınlara/genç kızlara verilmiştir. Bu döngü kültürel söylemlerle nesilden nesile aktarılmaktadır. Bununla birlikte namusun korunduğu, bireyin kendisini güvende hissettiği bir mekan olması açısından da ev içi alan önem arz etmektedir. Evin bir kimliği vardır ve o kimlik tanımlaması belirli norm ve kuralları da kendi bünyesinde taşımaktadır. Yapılan görüşmelerde ev içi alanın cinsiyetin de mekanı olarak tanımlanmasının arkasında şöyle bir içkin anlam yatar. Ev içi alan kadınlara ait sınırlanmışlıkları içinde barındıran bir alanken sokaklar, caddeler, çarşı-pazar erkeklerin mekanıdır. Çünkü dışarıya genç kızlar için “tehlikelidir”, “dışalanmanın ve ötekileştirilmenin yeridir”, “namus kaygısının yaşandığı yerdir”. Erkekler için ise “eğlenme ve vakit geçirmenin”, “serbest dolaşmanın”, “para ve güç kazanmanın” yeridir. Genç kızların anlatılarında cinsiyetin mekansallaştırılması bu çerçevede değerlendirildiği için kendi yaşadıklarını temelinden sorgulamakta ve öznelliklerini bu anlatıların tam tersi yönünde inşa etme gayretlerini görüşmelerde dile getirmektedirler.

3.5. Genç Kızların Geleceğe İlişkin Aile ve Toplumdan Beklentileri

Görüşmelerde, genç kızlara gelecekle ilgili aile ve toplumdan beklentilerini sorduğumuzda aldığımız yanıtlar beklentinin yanında gelecek kaygısını da içermekteydi. Öncelikli olarak genç kızlar tarafından vurgulanan nokta kadını erkeğe göre değersiz gören ve ikincil konum atfeden aile ve toplumsal bakış açısının değişmesi yönündeydi. İnsani olan her konunun hem kadın hem de erkek için eşit şartları doğurması gerektiğini vurgulayan genç kızlar görüşlerini şu sözlerle aktarmışlardır:

“Bizim toplumumuzda değişmesi gereken en önemli şey artık kadın ve erkeğin eşit şartlara sahip olduğudur. Eğlenilecekse biz de eğlenmeliyiz, belki de gecenin geç saatlerine kadar. İş hayatı olacaksa bizim de çalışmaya hakkımız var, hem de dünyanın öbür ucuna kadar gidecek olsak bile. Aile kurarken

insiyatifimiz olmalı. İşte bu benim evleneceğim insan dediğimde annem-babam bana saygı duymalı, toplum ayıplamamalı. Ama ben sanırım bir hayalden bahsediyorum. Yani bu konuda çok karamsarım.” (Ö.Y. 24 yaşında, üst sosyo-ekonomik grup).

“Ben ailemden şunu istiyorum. Erkek kardeşime ne kadar haklar veriliyorsa bana da verilsin. Ben mesela üniversiteyi başka bir şehirde okuyacağım dediğimde babam hemen biz de annemle tayinimizi oraya alırsız dedi. Abim kazandığında hiç öyle talepleri olmamıştı. Tercihlerimi annem ve babamın kontrolünde ve onların istedikleri yerleri tercih ederek yaptım. Kadınlar bana göre seçimlerinde özgür bırakılırsa daha mutlu olurlar.” (M.B. 24 yaşında, üst sosyo-ekonomik)

Yapmış olduğumuz bu çalışmada alt sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde yetişen genç kızlar ile üst sosyo ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerdeki genç kızların anlatıları buldukları sınıfsal yapının izlerini taşımaktadır. Bir başka deyişle, genç kızlar açısından kimlik inşa etme süreci yaşanan bölge ve aile içi ilişkilerle doğru orantılıdır. Alt ve üst sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip ailelerde ev içi düzenin kurulması ve sürdürülmesi açısından genç kızlar geleneksel rollerle sarmalanmıştır. Her iki sınıfsal yapıda genç kızlar, geleneksel ahlaki norm ve değerlerin dayattığı ve bir süre sonra içselleştirilen aynı zamanda olağanlaştırılan kültürel tanımlamaların “ideal kadın” formatıyla pekiştirilip kendilerine adanmasına karşı yeni bir kimlik tanımı yapmaktadırlar. Bu kimlik tanımı aynı zamanda onların gelecek beklentilerini de yansıtır niteliktedir. Genç kızlar belirli mekanlara sıkıştırılmış, benzer hayat hikayeleri olan ve sosyal kontrolün bir sonucu olarak ev gibi kapalı bir yaşam alanını reddetmedikler. Onlar benzerliklerden ziyade farklılıklarla tanımlanmak istemektedirler. Bu konuda görüşme yaptığımız genç kızlar şunları aktarmışlardır:

“Ben çevremdeki kadınlar gibi pasif bir yaşam istemiyorum. Giyimim, konuşmam, hayata bakışım yani tüm benliğimle farklı olmalıyım. Bakıyorum çevremdeki kadınlar domates kurutmaktan, salça yapmaktan, boncuk işlemekten yana birbirleriyle yarışıyorlar. Onların dünyalarında bu gibi sıradan şeyler var. Onların rekabeti ev işleri ile ilgili. Ama ben daha iyi basketbol oynamak, kendime ait farklı bir yaşam tarzı yaratmak, farklı beğenilerle ilgili bir fark yaratmak istiyorum.” (S.O. 21 yaşında, üst sosyo-ekonomik)

“Bir kadın bana göre bir süre aile ve çevresinden kopmalı. Sürekli annemin dizinin dibinde bakıyorum bazen onun gibi olmuşum. Şöyle ki mahalle dedikodularına ben de karışıp annemle sıkıcı bir iş yaptığımızı fark ettim. Annemin ne yemek yapacağız bu akşam dediği şey bakıyorum da benim de derdim olmuş. Geçenlerde izdivaç programının başında geçirdiğim zamanın ne kadar uzun olduğunu keşfettim. Aslında biz yaşayamadığımız hayatları karşımızda gördüğümüzde sadece iç geçiriyoruz. Aslında annem gibi kadınlarla değil de kendi yaşlarımdaki arkadaşlarımla daha çok zaman geçirsem çok mutlu olacaktım. Bir arkadaşımda kalmak istesem annem bana televizyonda izlediği o kötü senaryolu programlardan örnekler veriyor. Yani sıradan ve çarpıtılmış hayatlar bizimkisi.” (C.F., 22 yaşında alt sosyo-ekonomik grup).

Her iki gruptaki genç kızlar gelecek beklentilerine ilişkin anlatılarında aile ve topluma önemli bir çağrıda bulunmaktadır. “Erken yaş evliliklerin kendilerine

dayatılmadığı”, “evliliğin sosyal çevresi ve akrabalık ilişkileri içerisinde bir itibar edinme ve aynı zamanda sosyal statüye erişebilmenin bir yolu olarak görülmediği”, “çalışıp para kazanan bir genç kızın kazancının bir kısmını çeyiz sandığı hazırlamaya adanması gerektiği düşüncesinin terk edildiği”, “baba ya da eş tarafından sahiplenmesi gereken bir obje gibi değerlendirilen zihniyetin tamamen ortadan kalkması gerektiği”, “okumak ya da çalışmak için yaşanılan bölgenin uzağında hayatını devam ettirebileceği konusundaki özgüvenin aile ve sosyal çevre tarafından kendilerine verildiği”, konusu görüşmeler sırasında genç kızlar tarafından tekrar tekrar altı çizilen beklentilerdir. Bu beklentiler karşılandıkça gündelik yaşam kendileri için daha çok anlam bulacaktır.

Sonuç

Genç kızların kendi yaşamlarına ilişkin öznellik tanımlaması yaşanılan bölgenin sosyal ve kültürel yapısına göre şekil değiştirmektedir. Bu aynı zamanda kentleşme ve modernleşme eğilimlerinin ortaya çıkardığı “kadınlık tanımlamaları” açısından da değerlendirilebilecek geniş bir yelpaze olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel örüntüler kadını aile ve ev içine sığdırabilirken modern yaşamın eğitim ve meslek hayatını zorunlu ve başat konuma yerleştirmesi, yaşamsal fırsatların çeşitlenmesi ve bir rekabetin oluşması, bireysel yeteneklerini ve yaratıcılıklarını ön plana koyabilen kitlenin prestij, statü ve saygınlık kazanması gerçeği kadının/genç kızların kültürel tanımlamalarını derinden etkilemiş ve dönüştürmüştür. Son yıllarda çok fazla telafuz edilen “kariyer de yaparım çocukta” diyen kadınların sayısı artarken yaşamsal pratikler açısından azımsanmamaları gerektiğine de vurgulamaktadırlar.

Bu çalışmada, genç kızların yaşadıklarını, aile ve sosyal çevrenin kendilerine yaklaşımını, onlarla ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerine yönelik anlatıları toplumsal gerçekliğin onların gözünden bir yansımasını verirken aynı zamanda her birinin birer özne olarak hangi sınırlılıklar ve pratikler içinde yaşamlarını idame ettirmeye çalıştıklarını da gözler önüne sermektedir. Toplumsal olarak üretilen anlamlandırmalar ile kişisel olanın nasıl bir bağlam içinde kurulduğu ve bu bağlam içinde genç kızların nasıl bir güçlenme stratejisi oluşturdukları çalışmanın temel pratiğini oluşturmaktadır. Bu nedenle ailenin ürettiği söylemler ile genç kızların bunları anlamlandırması ve yorumlaması kendilerine ilişkin yeniden bir inşa sürecini de gündeme getirmiştir. Çünkü genç kızlar sorunlarını konuşurken görüşme esnasında yaşamlarına ilişkin yeni farkındalıkları da su yüzüne çıkmış bir anlamda kendileriyle yüzleşmiş ve kendiliklerini yeniden bir tanımlama imkanı bulmuşlardır. Annelerinden devraldıkları kadın tanımı kendi yaşam pratikleriyle karşılaştırdığında bir tezatlık oluşturmakta ve genç kızlar kendi konumlarını da sorgulamaya tabi tutmaktadırlar. Ev merkezli bir yaşam genç kızların gözüyle bir kadın için tekrar edici, kısıtlayıcı, tüketici bir olgudur. Gerçek yaşamsal özgürlük kendini keşfedebildiği sosyal alandır. Çünkü onların gözünde dışarı, haksızlığa uğramanın ama aynı zamanda uğradığı haksızlığı yenebilmek için mücadele stratejileri geliştirebilmenin de mekanıdır. O yüzden gerçek yaşam gündelik dünyadaki edinimlerimizle yakından ilintilidir. Genç kızlar bu bağlamda kendi öznelliklerini inşa ederken gündelik yaşamın kendilerine sunduğu pratikleri dönüştürme eğilimindedirler. Genç kızlar son söz olarak, kadının ezilmişliğini ve belirlenmişliğini meşrulaştıran erkek egemen toplumsal ilişkiler ağının kırılması ve kendilerine yaşam alanları açılması konusunu sürekli yenilenen dinamiklerle sağlanacağını vurgulamışlardır. Bu da onlara göre eğitim, aile ve sosyal çevrenin birlikte destekleyici unsur olarak varolmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

BORA, A. (2011). Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeđi ve Kadın Öznelliğinin İnşası.İstanbul: İletişim Yayınları.

TEMİZABACI, Y. (2005). Ütopyanın Kadınları-Kadınların Ütopyası. İstanbul: Sel Yayıncılık.

GÖNENÇ, M., AYHAN, N. Ve BAKIR, A. (2002). Kız Çocuklarının Eğitimine Engellenmesi ve Ev İşlerinde Çalıştırılması, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları (YayınNo:2534). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

KÜMBETOĞLU, B.(2010). Değersizleştirme: Kadın Bedeninin Maruz Kaldığı Şiddet, *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*, Y. İnceoğlu ve A. Kar (Editör). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.